

מצודת נבי יושע – לא יאומן כי לא סופר...

במקום אנדרטה לזכרם של 28 מלוחמי הפלמ"ח שנהרגו במקום בקרבות קשים. ארבע פעמים הסתערו כוחות הפלמ"ח על המצודה; בשלוש הפעמים הראשונות כשלו מבצעי הכיבוש, ובפעם הרביעית צלח. התברר כי חיילי המשמר הערבים נסו, כשהם נוטשים מאחוריהם את המצודה השולטת החשובה ביותר בגליל העליון. מה נשתנה באותה פעם רביעית?

"אנשים רבים שואלים אותי, מדוע היה חשוב כל כך לכבוש את מצודת נבי-יושע ולדפוק את הראש בקיר. התשובה פשוטה - מי שיושב במצודת נבי-יושע הוא בעל-הבית על אצבע הגליל ודרום לבנון. החשיבות האסטרטגית של המצודה היא מעל לכל שיעור, גם במונחים מודרניים" מסביר יהודה דקל, מלוחמי הגדוד השלישי של חטיבת "יפתח" ומי שחוקר את תולדות המצודה.

הניסיון הראשון לכיבוש המצודה נכשל. פעולת הבזק המאולתרת התבססה על התקדמות של שלושה אוטובוסים משוריינים ועוד רכב מיוחד לפריצת שער המצודה. עקב תקלה טכנית נדלקו פנסי אחד האוטובוסים והשיירה כולה נחשפה. כמה שניות לאחר-מכן נפתחה לעברם אש-תופת, שגרמה למותם של ארבעה לוחמים.

לרוע המזל, מצבו הקשה של הישוב היהודי בהרי נפתלי שהלך והחמיר, מצוקת המים ומלאי האספקה המדולדלים חייבו הגשת עזרה דחופה. הוחלט, שיש לנסות ולכבוש את המצודה בשנית. תאריך היעד נקבע ל-20 באפריל ולגדוד השלישי, עליו הוטלה המשימה, היה זמן רב להתכונן. ואכן, התכנון היה קפדני ומפורט.

יום לפני-כן, בבוקר ה-19 באפריל, ערכה טייסת הגליל גיחת צילום של המצודה ובשעות הצהריים היו מונחים לפני מפקד הגדוד השלישי, שמואל (מולה) כהן ז"ל תצלומי-האוויר. בעזרת תצלומים אלו ובעזרת חומר מודיעיני נוסף בנה קצין המודיעין החטיבתי מודל מדויק של המצודה. לפני היציאה לקרב, התארגנו הכוחות הלוחמים בקיבוץ חולתה, שם קיבלו תדריך מפורט.

לרוע המזל, גם הניסיון השני כשל. הלוחמים, שסירבו לסגת בלי לחלץ את חבריהם הפצועים, נפגעו בזה אחר זה. בסופו של דבר ניתנה הוראה כללית לסגת, אלא שגם הנסיגה לא התנהלה בצורה מסודרת.

ב-15 במאי, כחודש לאחר הניסיון השני לכיבוש נבי-יושע, החלה פלישתם של צבאות-ערב הסדירים לארץ-ישראל. על-פי תוכנית הפלישה היה על צבאות סוריה ולבנון לפלוש לאזור הצפון, מחיפה ועד מטולה ולכבוש אותו. כוחות חטיבת "יפתח" ריכזו מנגד את מאמצי בלימת הצבא הלבנוני בגזרת מלכיה וקדש. כיבוש נבי-יושע קיבל עדיפות עליונה.

להתקפה על נבי-יושע הקצה יגאל אלון, מפקד חטיבת "יפתח", את אחת הפלוגות של הגדוד השלישי. שעת ה'שין' נקבעה ללילה שבין ה-15 ל-16 בחודש. לאור הניסיונות הקודמים, הוחלט שהפעם תבוצע הפריצה למצודה מכיוון דרום. על החבלנים הוטל להתקדם בחסות החשיכה אל תוך כפר נבי-יושע הנטוש, לפוצץ את גדרות המצודה ולפרוץ בה פרצה.

שתי כיתות אחרות היו אמורות לעמוד בכוננות ולחכות לאות כדי לפרוץ לבניין עצמו. במקביל נקבע, כי לריכוך ההגנה לפני ההסתערות, ימטירו זוג תותחי 20 מ"מ אש על המצודה. בבוקר ה-15 במאי יצא המבצע לדרך.

מנחם נווה, שהיה באותו מבצע אחד מלוחמי הגדוד השלישי מספר: "שעת השין הגיעה וההתחלה נראתה מבטיחה. תותחי הני"מ פתחו בהרעשה כבדה והפגזים הנותבים נראו כמפגן-זיקוקין. מיד אחר-כך פרץ הכוח לכפר הנטוש ומשם התקדם אל הגדר. אלא שאז, להפתעתנו, גילינו שבין הגדר ובין קיר המצודה הציבו הערבים כתריסר שורות של קונצרטינות-תיל. חיתוך התיל לא היה אפשרי מפאת קוצר הזמן ומאחר ובידינו היו רק ארבעה צינורות-נפץ לפיצוץ גדרות. החלטנו להשתמש בחומר-הנפץ שנועד לפריצת החור בחומה כדי להרוס את הגדרות והודענו בקשר שידאגו לאספקה של חומר-נפץ נוסף. השלכנו את כל תיקי-החבלה על הגדרות, סך-הכל כ-80 קילוגרם של חומר-נפץ וכשהגענו אל החומה נותרנו בידיים ריקות. כל אותה עת הערבים ירו עלינו כמו משוגעים ומחוסר ברירה נסוגנו אל הרכס שמדרום למצודה והתבצרנו שם עד רדת החשיכה".

יגאל אלון ז"ל הורה למפקדי הכוחות בשטח להישאר בעמדותיהם ולהיערך להתקפה נוספת בלילה, שתכלול גם הפגזה של תותחים והפצצה מהאוויר. אז קרא אליו את משה פלד, שהיה כבר מפקד טייסת הגליל.

"הגעתי אל מטה החטיבה במושב ראש-פינה וניגשתי אל יגאל", מספר פלד. "יגאל פתח ישר לעניין ואמר לי: 'מצב הלוחמים בכי רע. חומר-הנפץ נגמרו וצריך לטוס למטה בתל-אביב ולהביא חדשים. אנחנו מוכרחים לעצור את הלבנונים. חיילי הגדוד השלישי על סף אפיסת כוחות ואני רוצה שתטוסו בלילה, תרדו מעל נבי-יושע ותפילו לתוך חצר המצודה את הפצצות. אין ברירה אחרת."

הייתה זו הפעם הראשונה בה נתבקשה טייסת הגליל לסייע באופן אקטיבי לכיבוש המצודה. יגאל אלון גיבש תוכנית לכיבוש המצודה: בשלב הראשון הפעלת תותחי 20 מ"מ שהוצבו במעין הג'חולה למרגלות הרי נפתלי, בשלב השני הפצצה של חיל-האוויר ומיד אחר-כך הסתערות של הכוחות הקרקעיים. הדגש העיקרי הושם על תזמון מדויק ועל שמירת רצף הפעילות כנגד המצודה, כדי לא לאפשר למתבצרים להיערך בין גל תקיפה אחד למשנהו אבל ליל ה-16 במאי היה לילה ללא ירח והישובים העבריים כיבו את האורות כדי שלא לחשוף עצמם להתקפות הערבים, כך שהגליל כולו עטה חשיכה מוחלטת! משה פלד מצא עצמו, נקרע בין המציאות הקשה בשטח לבין האמצעים העומדים לרשותו- מה שנדרש ממנו נדמה היה כבלתי אפשרי. "הבעיה הראשונה הייתה ניווט בלילה חשוך, ללא מכשירי ניווט וכמובן ללא אמצעי ראיית לילה.. הבעיה השנייה הייתה איתור המצודה והשלישית הטלת הפצצות במדויק לתוכה, באופן ידני...". אבל המציאות לא הותירה ברירה.

פלד טיכס עצה עם אברהם בלאטיטה, שהיה המטילן הוותיק ביותר בטייסת ומהוותיקים בחיל. הפיתרון שגיבשו היה מורכב וכלל מספר שלבים: כדי להתגבר על בעיית הניווט עד להרי נפתלי הם בקשו מיגאל אלון שיורה לכוחות שהיו פזורים בעמק החולה ובאצבע הגליל להדליק מדורות בנקודות-ציון ידועות מראש. כך נוצרו נקודות התייחסות שלפיהן הם טסו וניווטו בחשיכה.

אברהם בלאטיטה מתאר: "כיוון שחיל-האוויר היה חלק מתוך תוכנית שלמה לתקיפה משולבת, היה צורך לתאם את כל האופרציה הזאת באמצעות מכשיר קשר. למעשה, לפי מיטב ידיעתי, הייתה זו הפעם הראשונה בתולדות חיל-האוויר הישראלי, שמטוסים ביצעו הפצצה טקטית. עד אז, היינו ממריאים ומבצעים את המשימות לבד: מפציצים בנייני משטרה, עורכים גיחות צילום, מצניחים אספקה ועוד, אבל לא פועלים במשולב עם כוחות קרקעיים". מ"ק 300, מכשיר קשר של כוחות החי"ר הוצב לצד המושב האחורי כשעל הפעלתו היה אחראי המטילן, ובתקרת המטוס נקדח חור דרכו יצאה האנטנה...

בשעה 23:45 המריאו משה פלד ואברהם בלאטיטה משדה-התעופה במחניים לכיוון נבי-יושע, כשמטוס האוסטר שלהם עמוס לעיפה בפצצות תאורה שכמה ימים קודם-לכן, לגמרי במקרה, נתקבלו במטה חיל-האוויר במשלוח מעודפי הצבא האמריקאי. משהגיעו לשטח עמק החולה המתינו פלד ובלאטיטה לאות שסימן את סוף ההפגזה הארטילרית של התותחים. "מיד עם קבלת ההודעה בקשר פנינו לכיוון המצודה. טסנו במעגלים זמן רב יחסית עד שאיתרנו את המצודה". בלילה חשוך, ללא אמצעי הגנה וראיית לילה טס המטוס בגובה של 30 מטר (כמאה רגל!) בניווט מגע שהסתמך גם על השבילים. דיוק מרשים ביחס לתנאים: הניווט הצליח והמטוס הגיע אל מעל למצודה. הוא ביצע שני יעפים ראשונים והטיל את פצצות התבערה.

בשני היעפים הבאים, שהיו בטיסה נמוכה מעל למצודה, הטילו השניים פצצות של 25 ק"ג. הראשונה החטיאה במעט והשנייה פגעה "בול" בחצר הפנימית.

פעולה זו זרעה בהלה בקרב הערבים ועודדה מאוד את לוחמי הפלמ"ח, שהתפעלו מן ההפצצה. בלאטיטה טוען, שראה בריחה מהמשטרה – ערבים קפצו מהקומות העליונות וברחו בבהלה. אין לו ספק, שההפצצה הכריעה את הקרב. גם אם לא הכריעה את הקרב לבדה, אין ספק שהיה לה משקל רב בהחלטת הערבים לעזוב את המשטרה.

מיד אחרי ההפצצה פרצה כיתת חבלנים אל קיר המצודה דרך המעבר שנפרץ בלילה הקודם, הניחה את חומרי החבלה והפעילה אותם. "נשמע פיצוץ אדיר", מתאר מנחם נווה, "אך הקיר לא נפרץ. חומר-הנפץ החדש היה מתוצרת הארץ והיה חלש ביחס ל TNT בו השתמשנו לפני-כן."

משראו הלוחמים כי קיר המצודה נשאר עומד, הפעילו הפורצים תותח "פיאט" - נשק נגד טנקים שפגזיו הכילו גם גז-מדמיע. פגזי הפיאט הצליחו לחדור מבעד לחומה, אבל להפתעת הכוח הפורץ לא נורה לכיוונם ולו קליע אחד! הדבר עורר את חשדו של מפקד הפלוגה, שהחליט לדחות את הכניסה אל המצודה לבוקר. כשעלה אור ראשון נערך סיור מקיף סביב קיר המצודה וכשהגיעו הלוחמים אל השער נכונה להם הפתעה נוספת - השער היה פתוח לרווחה. למזלם, בטרם נכנסו אל המצודה, הבחין קצין החבלה במטען גדול במשקל 40 ק"ג שחובר אל דלת השער. אחרי ניטרול המטען נכנסה הפלוגה אל המצודה. "המצודה היתה ריקה לגמרי", ממשיך נווה. "חלק מהכוח הלך לנוח באחד החדרים, בעוד האחרים יצאו לחפש את גופות הלוחמים שנהרגו חודש קודם-לכן". באותו זמן נפתחה אש ארטילריה לבנונית ממלכיה. שניים מהלוחמים שישבו בחדר לנוח, נהרגו. עם סיום ההפגזה חזרו החוליות שיצאו לסרוק את הסביבה. גופות הלוחמים נמצאו, זוהו והובאו לקבר אחים בחצר המצודה.

נבי-יושע הייתה בידינו.

הקרב השני על המצודה הפך למיתוס של גבורה, רעות ואחוות לוחמים תחת אש. יום הקרב – יא' ניסן תש"ח- נקבע כיום הזיכרון. ותיקי הלוחמים, בני משפחות החללים וחבריהם, חברי קיבוצים מהסביבה ובני נוער רבים עולים מדי שנה אל המצודה ביום הזיכרון, מקיימים טקס זכרון ומסיירים במצודה ובסביבתה.

המצודה נקראה "מצודת כ"ח" משום שסך ההרוגים בכול הקרבות עליה היה עשרים ושמונה, אך אחד מהם, סגן צ'רקסקי דוד דודו ז"ל הפך לסמל של דור הפלמ"ח.

בן חנה ומשה, נולד עם אחות תאומה ב- 1925 בחיפה. בשנת 1944, והוא בן 19, החל בשירות פעיל בפלמ"ח כמפקד ומדריך. עם פרוץ מלחמת-העצמאות שירת בגדוד השלישי של הפלמ"ח, לימים בחטיבת "יפתח", והשתתף בפשיטה על סאסא, אחד ממרכזי הפורעים. כן פיקד על הדיפת ההתקפה הגדולה על להבות הבשן ועל הדיפת התקפות על יישובי החולה. דוד פיקד על מחלקת הפורצים שיצאה להתקפה השנייה על משטרת נבי-יושע. כשהחלה ההתקפה, כבר האיר השחר. כשנפצע הבחור הראשון שהתקרב לבניין והניח את חומר-הנפץ, פרץ דוד, שהיה מפקד כיתת החבלנים, עם חומר-הנפץ שלו. ברם, הוא נפגע מרימון ליד קיר הבניין. בהיותו פצוע ומשותק נתן פקודה לאנשיו להפעיל את חומר הנפץ על גופו ולבצע את המשימה. מתוך מאמצים להוציא את מפקדם מהמקום המסומן לפיצוץ נפגעו כל האלונקאים שקרבו אליו. פעולת הפיצוץ הושגה והאויב הספיק להגביר אש והקרב עבר לשטח פתוח.

לדוד הוענקה לו דרגת סגן.

חיים חפר כתב שיר למחזה "הוא הלך בשדות" המבוסס על דמותו של דוד. השיר הפך לאחד מסמלי יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ותרם לקיבוע דמותו של הפלמ"חניק בזיכרון הלאומי הישראלי:

דודו חיים חפר

"אתנו הלך במסע המפָּרָד

אתנו סִיר הוא בְּגָבֹל

בְּקוּמְזִיץ הִיָּה מְזַמֵּר וְעוֹד אֵיךְ

אֶתְנוּ סָחַב מִן הַלֵּוֹל...

הַגִּישׁוּ פִּינְגָ'אן וְהַגִּידוּ:

הַיֵּשׁ עוֹד פְּלִמְחָ'נִיק כְּמוֹ דוֹדוֹ?"

(הבית השני בשיר)

סיפור נוסף הקשור לנבי יושע, הוא סיפורה של נתיבה בן יהודה "השדה הבלונודינית"

"שלום אבא,

מחר, בבוקר השכם, כהרגלך, תפתח את העיתון ותוך כדי ארוחת הבוקר תגלה כותרת קטנה: אוטובוס ערבי הופל על ידי כוחותינו בגליל העליון. וכאשר תמשיך לקרוא תיווכח שמקום המעשה אינו אלא המקום שבו אני, בתך, שורה שם. ובכן, בקשתי היא: אל תרוץ אל אימא, ואל תספר לה בגאווה: אוטובוס ערבי הופל! הם הרגו שם 30 ערבים!

כי אמנם נכון, פעולתנו הצליחה, אוטובוס האויב הושמד. 30 ערבים נהרגו, אבל אתה, אבא, אל תתגאה בי, אל תשמח בלבך,

קבל את הדבר כמו שהוא: הייתי מוכרחה, אולצתי, וביצעתי את המוטל עלי. אך בזאת אין להתפאר, כי בסיכום: רצחתי!

הרגתי בני אדם! כמו ידי גרמתי למותם ולפציעתם של אנשים חיים! האם אתה תוכל אי-פעם לתפוש זאת?"

קטע ממכתבה של נתיבה בן-יהודה לאביה, בספרה "1948 – בין הספירות" (כתר, 1981, ע' 171).

נתיבה בן-יהודה הייתה לאגדה עוד בחייה. ספריה על מלחמת העצמאות ריתקו אותי בגילוי הלב שבהם, והקריירה שלה בהמשך דרכה הארוכה כאומנית, כותבת (מילון בן-יהודה לעברית מדוברת) ושדרנית רדיו, הייתה סוערת ומגוונת כמעט

כמו סערות חייה כלוחמת בפלמ"ח. נתיבה שהתה במשך מרבית המלחמה בקיבוצים אזור הצפון כקצינת חבלה בפלמ"ח ונודעה כ"פייטריט" נועזת הנלחמת לא רק בערבים אלא גם בתפיסה השוביניסטית הצבאית. היא עשתה כל שביכולתה להוכיח שנשים לוחמות אינן נחותות מגברים. המכתב מיוחס ל"אירוע האוטובוס": כאשר שהתה היחידה שלה בקיבוץ רמות נפתלי, הוחלט, כתגובה לפעולות ערביות, לתקוף אוטובוס ערבי העולה יום יום מעמק החולה לכיוון נבי יושע ומלכיה. מחוסר אמצעים, "סחבו" הפלמ"חניקים את כל חוטי החשמל של המגהצים והקומקומים החשמליים בקיבוץ, עד שצברו אורך מספיק לפיצוץ המוקש ממרחק בטוח, ודאגתם הגדולה הייתה להחזיר הכול מיד לאחר הפעולה, לפני שחסרונם יורגש בקיבוץ. בנוסף, במקום סרטי בידוד לעיטוף חיבורי החשמל, "הושאלו" פלסטרים רבים מהמרפאה... נתיבה תיארה את ההתלהבות בה התקבלה הפקודה ואת טפיחות השכם להם זכו הלוחמים בשובם, ממנהיגי ההתיישבות בצפון לאחר ההצלחה הכבירה של הפעולה.

לטעמי, היה באותם אנשי "דור הפלמ"ח", הנודעים בהם הם רבין, יגאל אלון, נתיבה בן-יהודה ועוד, מין צל המלווה את זיכרונות הגבורה ורוח הנעורים; צל שהזכיר להם את המוות שראו פעמים כה רבות. אצל חלקם, עורר הצל הזה תאוות כוח ונקם, ואצל אחרים את הכמיהה לשלום.

"אויב, נעשתה בשבילי מילה מגוחכת מאוד" כותבת נתיבה לאביה באותו מכתב "כשעוסקים ברצח, האויבים נהיים פתאום בני אדם. כאשר הורגים – נעשים קרובים. ובכלל, מנין נדע שכל אחד מהם אכן היה 'אויב', אולי מן הראוי היה לשאול כל אחד לפני שפוסקים לו את גזר-דין המוות: האם אויב אתה, כן או לא". (ע' 171).

נתיבה בן-יהודה נפטרה בקיבוץ לוחמי הגטאות בפברואר 2011.

רמות נפתלי

בתחילת מאי 1948, בזמן ההתקפה על צפת תקפו הלבנונים את רמות נפתלי. המשוריינים הערבים חדרו עד גדר המשק ממש. הייתה בהלה, ובאלחוט הם דרשו עזרה: "אם לא תהיה עזרה", הודיעו, "איננו מאמינים שנוכל להחזיק מעמד". יגאל אלון, מפקד מבצע "יפתח", עמד בפני דילמה: הייקח כוחות מצפת ויעתיקם לרמות נפתלי, או ימשיך לפי התכנית לכיבוש צפת?

יגאל החליט לנסות לתת סיוע אחר. הוא התקשר לרמות נפתלי ופקד עליהם: "אתם נלחמים ולא עוזבים את המקום. אראה בזה דבר הכי חמור, אם מישהו יעיז לרדת למטה. נעמיד אותו למשפט! נשתדל לעזור לכם, אבל אינכם נוטשים את הנקודה ויהי מה!".

אלון חשש מן השיחה מאוד, ולאחריה הוקל לו במעט. הוא מצא עזרה ייחודית משני סוגים: הראשון- סיוע מן האוויר באמצעות טייסת הגליל, שנשלחה עם פצצות ועם מכונת ירייה ולנסות ולמנוע את ההתקפה בירי מן האוויר. השני- התנ"ך של אורד ווינגייט.

לסיפור התנ"ך מספר גרסאות:

הגרסה היבשתית

בספרה של גליה ירדני 'ראשונים לקרב', מספר אורי יפה את סיפורה של לורנה, אלמנתו של אורד ווינגייט, שהגיעה לראש-פינה תוך כדי הקרבות, ובקשה לפגוש את קבוצת החיילים, שנשאה את שמו של בעלה והגנה על רמות נפתלי. אורי יפה, סגן מפקד חטיבת 'יפתח', הסביר לה כי קרב עז ניטש במקום, ואין שום אפשרות להפגיש אותה עם החיילים. לורנה וינגייט הוציאה מארנקה ספר קטן. "זהו התנ"ך של בעלי אורד", אמרה. "בבקשה ממך, מסור את הספר לאנשים המגנים על רמות נפתלי", היא כתבה מכתב קצר לחיילים והשאירה גם אותו לאורי. עוד באותו ערב, יצאה תגבורת לרמות נפתלי. אורי הוביל כיתת לוחמים למקום כדי להושיט עזרה לחיילים הנלחמים. כאשר קם לחזור לראש פינה, הוא נזכר בתנ"ך הקטן בכיסו. הוא סיפר לנצורים על אלמנתו של וינגייט, והעניק את התנ"ך למפקדם.

הגרסה האווירית

ישעיהו בודינובסקי, טייס מטייסת הגליל, מתאר כי בעת ביקורה היא נפגשה עם יגאל אלון שעמד לצאת לצפת. ישעיהו מספר כי כאשר נפרדו, היא שאלה: "התתיר לי לטוס מעל לרמות-נפתלי ולהטיל פתק בו ארשום כמה מלות עידוד?". יגאל אלון נעתר: "ברצון, גברתי. הפרימוס יחכה לכם בשדה התעופה בעוד שלושים דקות". לורנה תפסה מקומה ליד בודינובסקי הטייס הפלמ"חניק, פרשה על ברכיה מפת האזור ועקבה בתשומת לב אחר מסלול הטיסה והסבריו של הטייס. הם טסו מעל כל עמדות החזית, מעל צפת בה עדיין התנהלו הקרבות, ולבסוף מעל לרמות-נפתלי. בחצר המשק לא נראתה נפש

חיה. שלוש פעמים חגו מעל המשק עד אשר יצא אדם לחצר ונפנף בידו. הוא מספר כי כשהנמיך טוס השליכה לורנה שקית ובה הפתק, בו רשמה דברי עידוד.

הגרסה הנשית

שנים מספר לאחר האירוע, הופיעה לאה אנג'ל ובידה אותו ספר התנ"ך המדובר. לפי גרסתה, לורנה לא הצליחה להגיע אל הלוחמים כלל- לא ברגל ולא באוויר; בלית ברירה, באה לפגוש את הנשים והתינוקות ביסוד המעלה, שם מצאו מקלט, לאחר שנאלצו לעזוב את רמות נפתלי. אנג'ל ספרה כי שם מסרה להם לורנה את התנ"ך למשמרת.

כיוון שבגרסאות הופיע שמו של ירוחם כהן, החלטתי לחפש את עדותו כדי שזו תכריע ביניהן. בספרו 'לאור היים ובמחשך' כותב ירוחם כהן: "לורנה צירפה עצמה אלינו לטיסת הפצצה והטילה לחצר המשק את ספר התנ"ך של בעלה."

ואתם תחליטו למי להאמין!

תל קדש! הנחות גדולות לרוצחים

מקדש השמש המפואר מלפני כ-1,900 שנה והמעין הקטן המפכה בסמוך, הם הסימנים של תל קדש. באיזשהו אופן, הפכה העיר הקדומה תל קדש - בעבר קדיס - כמו אחיותיה לתואר, שכם וחברון - למופת האלימות היצוקה בתרבותנו מימי קדם. 'עיר מקלט הרוצח' הייתה, אחת משש שהוקצו על ידי הממסד להיות מחסה לרוצחים בשגגה. שלוש היו בארץ ושלוש מעברו המזרחי של הירדן, שבפרק נכבד מדברי ימיו שלטו בו יהודים.

זזה דבר המשפט: "והערים אשר תתנו שש ערי מקלט תהיינה לכם... לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהיינה שש הערים האלה למקלט לנוס שמה כל מכה נפש בשגגה" (דברים ל"ה, יג'-ט"ו). כלומר, תרבות האינדולגנציה, אשר תעריפה לא פורט (כבכל בזאר ים תיכוני, גם בזאר הגוויות או הנשמות פתוח למיקוח) - אינה רק נחלתה ההיסטורית של הכנסייה, אלא שורשיה בסלחנות הבלתי פשרנית כלפי מי שרצח בשגגה. מהו רצח בשגגה? "רציתי רק לאיים אבל הוא נבהל ברצינות ומת מאימפקט?" או, "הרבצנו איש לרעהו, ואני בסך הכל רציתי לגמור עם ההסתבכות הזו במהירות?"

תמהני, מה דמות הייתה לעיר כזו? על מה הייתה פרנסתה? תפוחים ותבואות, מן הסתם. אך מה עם הרוצחים שבה? האם היו להם בתי אכסניות? ומה היה כתוב בשלטי החוצות של האכסניות - "רוצחים בשגגה עד גיל 17 חייבים בתעודת תלמיד?" או "מבצע לרוצחים בשגגה! הנחות גדולות!"

האם רוצחים עניים, שידם לא השיגה תשלום הכופר למשפחת הנרצח, נותרו להתגורר במקום? האם נישאו לבנות המקום, או שמא בחרו ברוצחות בשגגה, על מנת שתהיה להם שפה משותפת? האם בשוק ניתנו הנחות ניכרות לרוצחים בשגגה, בהיותם מקור פרנסה חשוב לעיר? ומה קנו אלה בהנחה, אבני משחזת? אנקולים לבשר?

כך או כך, להבדיל מאחיותיה שכם וחברון - שזכות לכותרות גדולות - נעלמה קדש באבק ההיסטוריה בקול דממה דקה. מאז שכבשו האשורים את ישראל והחריבו את קדש, הפכה זו, אחרי שיקומה, לעיר של נוכרים שלא חדלו מלהציג ליהודים שבסביבתה. אפילו צבאות הרומים, בבואם להשחית את הגליל, מצאו בקדש בסיס נוח וכנראה אוהד. מיום שתושביה היהודים, על הרוצחים שבהם נטשוה, התעניינו בה בני ברית רק בימי הביניים, כאשר הראו בה את קבריהם של ברק בן אבינועם, דבורה הנביאה ויעל אשת חבר הקיני. אלא שכה עמוקה הייתה ההזנחה, שקבריהם נשכחו ומקומם לא ידוע, וקדש לא הפכה לאתר לאומי עתיר זכויות ומרגש אלא לאתר ארכיאולוגי יפה להפליא.

התל גולש מזרחה אל בקעת קדש, ולמרגלותיו משתרע תל קדש המזרחי, הוא "חירבת שייח האליס". לא היינו נדרשים לשם השייח הזה אלמלא הקשר המחשיד שלו להליוס, אל השמש היווני, ואלמלא עמד על ראש התל שריד נהדר, בן כ-1,900 שנה, של מקדש שמש יטורי.

ובכן, היטורים היה אחד העמים הערבים שחיו באזורנו באותה העת. סוחריהם פעלו בכל שוקי המזרח התיכון וחייליהם שירתו כשכירי חרב אצל כל מי ששילם את שכרם בעיתו ובעין יפה. כך גם שירתו אצל הורדוס וכך גם זכו להתנחל בגולן, בבשן, בחורן, בחרמון ובגליל. מאחר והם עצמם לא הותירו ספרות ועדויות כתובות אלא רק שרידי בניינים, משלימים היום הארכיאולוגים וההיסטוריונים את החסר ומספרים לנו שבהתערותם במרחב, קלטו אל פנתיאון האלים השמי המקורי שלהם דמויות מהפנתיאון ההלניסטי ואחר כך הרומי, וכך 'בעל שמיני', כלומר 'בעל השמיים' – שלנו, הוא הוא 'אדוני' וגם 'היושב במרומים' - הפך להליוס, אותו אל שהיה אחראי על החלק העליון של הסביבה.

עם מות תרבותו מת גם הוא, אך זכרו נותר ארוג בשמו של שייח ערבי עלום ושמו האליס. כאן, בהאליס זו, הציבו היטורים מקדש ענק, גובהו כגובה בית בן כחמש קומות. הם עטרוהו בשערים, במשקופי אבן מגולפי דמויות אדם ועופות דורסים; עמודים גדולים וחצרות מעודנות עמדו בחזיתותיו ופתחי היכלו פנו אל השמש העולה, בערך על פי אותה תפיסה ארכיטקטונית-קוסמולוגית שעמדה ביסוד כיוון פתח ההיכל ומקום המזבח היהודיים בהר הבית ע"ה.

בין החניון לשרידי המקדש, בתוך העשבים והקוצים, מוטלים כמה סרקופגים ענקיים, מהגדולים שנמצאו בארץ. הם מיועדים לזוגות של נפטרים ומכסיהם עשויים בתבנית גגות רעפים או קשקשים, עם עיטורי סנפירים ופרחים. אולי מוזר, אבל אי אפשר היום להתווכח על טעמם של מתים בני אלפיים שנה.

אחד הממצאים החשובים שהתגלו בתל זה הוא מטבע זהב נדיר מאוד בן כ-2200 שנה. המטבע נטבע באלכסנדריה על ידי תלמי החמישי ב-191 לפני הספירה, ונושא את שמה של אשתו של תלמי השני, ארסינואה פילדלפוס (השנייה). לדברי דונלד צבי אריאל, ראש ענף מטבעות ברשות העתיקות "זוהי תגלית מדהימה בתחום חקר המטבעות. המטבע יפהפה, ובמצב השתמרות מרשים ביותר. זהו מטבע הזהב העתיק הכבד והיקר ביותר שנמצא אי פעם בחפירה ארכיאולוגית בארץ, ומשקלו כמעט אונקית זהב אחת (27.71 גרם). זאת, בשעה שמשקלו הממוצע של מטבע זהב הינו 4.5 גרם". לדברי אריאל "נראה כי המטבע הייחודי לא שימש למטרות סחר ולא היה בשימוש העם, אלא היה ייצוגי בלבד. יש לשער שהמטבע היה חלק מפולחן לאישה: פעם בשנה צויין יום חג לכבוד המלכה ארסינואה, שכבר בחייה עלתה למעמד אלה, והמטבע נטבע במיוחד וניתן, אולי, במהלך הטקסים של אותו יום. ערך המטבע הוא מניין, שמשמעו - 'מטבע שווה למינה אחת' (מאה דרכמות כסף)".

תודות :

לעמיר שלום על העריכה.

לאבי ורטהיים הטייס .

עד הפעם הבאה- נתראה!!!

אבי הרטמן

קישור לסרטון: [לחץ כאן](#)

להורדת המסלול בפורמט Google Earth: [לחץ כאן](#)

להורדת המסלול בפורמט עמוד ענן: [לחץ כאן](#)

להורדת מנחת עין טינה : [לחץ כאן](#)

למזג אויר במנחת עין טינה : [לחץ כאן](#)

למפת Google Maps : [לחץ כאן](#)